

PROTECȚIA VIEȚII PRIVATE ÎN MASS-MEDIA: ABORDĂRI DEONTOLOGICE

Georgeta STEPANOV

Respectul vieții private și al demnității persoanei umane este unul din principiile deontologice de bază ale activității jurnaliștilor. Modul de abordare și de prezentare a informațiilor despre viața privată în presa scrisă și cea audiovizuală, însă, nu întotdeauna este bazat pe profesionalism și responsabilitate socială, cu toate că, „actul jurnalistic și publicistic din presa scrisă și cea audiovizuală constituie un act de creație a jurnalistului, când produsul este de calitate și respectă Codul deontologic al profesiei de jurnalist” [1].

Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova este documentul care conține principii exacte referitoare la protecția drepturilor omului, în general, și la viața privată, în particular, și care prevede în principiul 4.1 că „jurnalistul este dator să respecte dreptul la viața privată și demnitate al persoanelor” [2]. Conform principiului 4.2 al Codului, imixtiunea în viața privată este permisă numai atunci când interesul public în dezvăluirea faptelor prevalează în fața protecției imaginii persoanei.

Spre deosebire de normele de drept, prevederile deontologice fac distincție între viața privată a cetățenilor simpli și a persoanelor publice. Astfel, Codul deontologic recomandă instituțiilor mediatice să relateze „despre comportamentul privat al unei personalități publice, fără consimțământul acesteia, doar atunci când un atare comportament îi afectează capacitatea de exercitare a funcției publice” (principiul 4.3), iar „despre comportamentul privat al unei persoane private – doar dacă acest comportament tulbură ordinea publică sau încalcă drepturile altor persoane” (principiul 4.4) [2].

Prin mediatizarea cazurilor când acțiunile private ale persoanelor publice afectează exercitarea funcțiilor publice, mass-media aduce în discuție probleme sociale majore. Dar nu sunt rare cazurile când jurnaliștii, în procesul de reflectare a acestor subiecte, se axează prioritar pe persoana implicată, nu pe problema în sine, accentul fiind pus într-o măsură mai mare pe personalizarea materialelor și mai puțin pe abordarea analitică a fenomenului social. Tocmai pentru că abordarea personalizată a problemelor conferă mai multă credibilitate materialelor, jurnaliștii nu întotdeauna respectă prevederile Codului deontologic și recurg la publicarea datelor cu caracter privat, care nu au nimic comun cu acțiunile publice ale eroilor materialelor de presă. Această modalitate de mediatizare, însă, încalcă dreptul la viață privată, iar uneori, prin abordări subiective și părtinitoare, și dreptul la demnitate.

Abordarea bazată pe senzațional nu este una profesionistă, mai ales atunci când relatăm despre oamenii simpli. Cazul moldovencei care se presupune că ar fi fost violată la stațiunea Râșnov din România este elocvent în acest context [3]. Consiliul de Presă din Republica Moldova s-a autosesizat pe marginea reflectării mediatice a presupusului viol în ședința publică din 10 ianuarie 2012. În urma examinării materialelor jurnalistice publicate la această temă, Consiliul de Presă a constatat că au fost încălcate mai multe prevederi ale Codului deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, printre care articolele 4.1; 4.2; 4.9 și 4.11, și a solicitat instituțiilor care au mediatizat acest caz să redacteze conținutul editorial al materialelor plasate pe site-uri și să excludă informațiile și imaginile care dezvăluie sau pot duce la dezvăluirea identității victimei; de asemenea, să se asigure că este respectat principiul prezumției nevinovăției în cazul persoanei bănuite de viol [4].

Nu sunt rare cazurile când instituțiile de presă, în goana după ratinguri și tiraje, dar contrar bunelor practici jurnalistice, postează fotografii sau imagini în care personajul apare parțial dezgolit (anumite părți intime ale corpului acestuia) sau chiar gol. Jurnaliștii pun în circuitul informațional imagini ce reprezintă nuduri pentru a amplifica efectele relatărilor mediatice. Dar această practică este una vicioasă și contravine prevederilor deontologice, or Codul deontologic (principiul 4.7) recomandă jurnaliștilor să proceseze electronic imaginile care reprezintă nuduri, pentru a proteja zonele intime. Divulgarea, fără temei legal, a informațiilor, fotografiilor despre viața personală, intimă a personajelor reprezintă grave abateri de la standardele jurnalismului de calitate și serioase încălcări ale normelor de drept. Codul mai prevede (principiul 4.8) că imaginile trebuie să respecte realitatea cu acuratețe, iar procesarea electronică nu trebuie folosită pentru a crea o impresie falsă asupra persoanelor și evenimentelor. Fac excepție colajele, care trebuie marcate ca atare [2].

În tendința de a mediatiza cât mai exact și, respectiv, mai adevărat realitatea, dar și din dorința de a atrage publicul, jurnaliștii deseori recurg la ima-

gini, care, de asemenea, pot afecta viața privată. Face deschideri, în acest context, principiul 4.5 al Codului deontologic al jurnalistului, care stipulează: „Jurnalistul nu va furniza publicului detalii morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detalii privind tehnicile de sinucidere. Aceleași reguli se aplică și materialelor vizuale (fotografiile, materiale video)” [2].

O zonă de risc sporit pentru jurnaliști este viața privată a persoanelor cu nevoi speciale. În mediatizarea problemelor sociale, în care se relatează despre persoanele social-vulnerabile sau care suferă de boli incurabile, este necesar ca jurnalistul să fie precaut la formulările pe care le utilizează, atunci când relatează informații cu caracter privat. Și aceasta pentru a nu-i prejudicia pe cei care se află într-o situație vulnerabilă sau au suferit un șoc psihologic. Aceste categorii sociale trebuie tratate cu mult tact și acuratețe, iar jurnalistul trebuie să opteze pentru o reflectare profesionistă și echilibrată, abordând subiectele din perspectiva drepturilor și a intereselor acestora. Jurnalistul este obligat să reflecte bine asupra imaginilor ce urmează a fi făcute publice, asupra detaliilor semnificative și a celor ce nu sunt semnificative pentru fabula materialului, asupra posibilelor consecințe cu care se va confrunta persoana după ce istoria lui va deveni publică. Doar o relatare echilibrată a vieții private a simplului cetățean demonstrează un comportament jurnalistic etic și responsabil.

În jurnalism nu există o unanimitate de opinii privitor la răspunderea jurnaliștilor atunci când ei, în scriitura lor de presă, ating viața intimă a persoanelor, fie ele private sau publice. Unii jurnaliști explică încălcarea principiilor despre inviolabilitatea vieții private prin rezonanța socială și interesul public sporit pentru asemenea cazuri. Ei încearcă să-și justifice devianțele comportamental-profesionale susținând ideea că viața cetățenilor și realitatea în care aceștia există constituie masivul informațional brut pentru presă și, respectiv, ei au dreptul, ba chiar obligația să reflecte necenzurat și neredactat viața privată, tocmai pentru a putea corecta greșelile și nedreptățile sociale. Dar dacă jurnaliștii trebuie să acopere zona anormalității – spre a o corecta, ei sunt obligați să aibă permanent în vizorul lor și zona normalității – spre a o proteja de abuzuri. Întru realizarea acestui deziderat, jurnaliștii trebuie să stabilească un just echilibru între interesul public și cel privat, astfel încât materialele de presă despre viața cetățenilor să poată genera înțelegerea și corectarea nedreptăților, dar, totodată, să nu încalce dreptul la viață privată și demnitatea acestora.

Referințe:

1. *Actul jurnalistic, publicistic este act de creație*, 2013. <http://uzp.org.ro/actul-jurnalistic-publicistic-este-act-de-creatie/>
2. *Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova*. <http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/imagini/cod1.pdf>

3. *PRO TV*, 2012. <http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/tanara-din-republica-moldova-violata-intr-o-pensiune-din-rasnov-si-a-revenit-din-coma.html>
4. *Decizii ale Consiliului de presă*.
http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/fisiere/Cod_deontologic_al_jurnalistului_din_Republica_final.pdf